

Köbel Szilvia

„AZ ÁLLAM ÉS A NÉP ÉRDEKÉBEN FOGOK ELJÁRNI” – A KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁG 1949-BEN TÖRTÉNT MEGSZÜNTETÉSÉNEK KÖRÜLMÉNYEI ÉS KÖVETKEZMÉNYEI¹

“I will act for the good of the people and the state” – The Circumstances and Effects of the Cessation of the Administrative Court in 1949

Dr. Köbel Szilvia PhD, tudományos főmunkatárs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, szilvia.kobel@gmail.com

A tanulmány a közigazgatási bíróság 1949-ben történt megszüntetése körülményeit és egyes következményeit levéltári, parlamenti és szakirodalmi források alapján vizsgálja. Három fő pont köré csoportosítottuk a kutatási eredményeket. Bemutattuk az 1949. évi II. törvény elfogadása és hatálybalépése körüli jogalkotási lépéseket, amelyek nyomán a közigazgatási bíróság helyébe lépett a pénzügyi és illetményügyi döntőbizottság, és azzal egyidejűleg megszűnt a korábbi bírói jogvédelem is. A levéltári dokumentumok feltárták előttünk, hogy a bíróság bírái és alkalmazottai milyen méltatlan helyzetbe kerültek a bíróság megszűnésekor. Megtörtént az a paradox helyzet, hogy több volt bírónak határozatlanul hívták fel a figyelmét arra, hogy „jogában áll a kézhezvételtől számított 15 napon belül az illetményügyi döntőbizottsághoz panasszal élni”. A dolgozatban ráirányítottuk a figyelmet arra, hogy a közigazgatási bíróság megszüntetésével egyidejűleg erősödött a közigazgatási hatóságok rendészeti jellege, és a járásbíróság hatásköréből a kihágások nagy része a rendőri büntetőbíráskodás (a rendőrség és a közigazgatási hatóság) hatáskörébe került át.

KULCSSZAVAK:

közigazgatás, jogorvoslat, végrehajtó hatalom, döntőbizottság, panaszjog, igazolási eljárás, B-lista rendelet, rendőri büntetőbíráskodás

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Prof. Dr. Stipta István által vezetett Államtudományi Kutatóműhely [A közigazgatási jogvédelem hazai múltja, hivatásrendi és aktuális dogmatikai kérdései (2017/164/KRE-ÁJK) c. kutatóműhely] keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

This study focuses on the circumstances and effects of the cessation of the Administrative Court in 1949 sourced from archival, parliamentary and relevant literature. We classified the results of the research around three major points. We presented the legislative steps taken around the time the Act II of 1949 got accepted and went into effect. This Act replaced the Administrative Court with a financial and salary arbitration committee and erased the possibility of the judicature. The archive documents revealed that the judges and other employees were placed in a discreditable position. In the study we highlighted, that by the cessation of the Administrative Court, the administrative authorities gained executive power and the majority of misdemeanours previously handled by the district court, were handed over to the police and the administrative authorities.

KEYWORDS:

public administration, legal remedy, executive power, arbitration committee, right to complain, verification procedures, B-list decree, criminal jurisdiction by the police and public administration

1. BEVEZETÉS

Jelen tanulmány célja a közigazgatási bíróság 1949-ben történt megszüntetése körülményeinek és egyes következményeinek levéltári, parlamenti és szakirodalmi források alapján történő bemutatása. A bíróság megszűnésének körülményeihez fontos információkat szolgáltatnak az akkori Miniszterelnökség iratanyagaiban található, a közigazgatási bíróságra vonatkozó levéltári dokumentumok, amely irategyüttes 2018. február 1-jétől ismét kutathatóvá vált a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában (MNL OL).²

A bíróság megszűnésének körülményei, pontosabban az 1949. évi II. törvény hatálybalépéséhez és a bíróság tényleges működésének befejezéséhez vezető folyamat jól illusztrálja a második világháború utáni – közjogilag és politikailag is – ellentmondásos időszakot. A közigazgatási bíróság megszűnésének következményei szerteágazóak voltak, és még elméleti szinten is nehéz lenne feltérképezni azt a hatást, amit kifejthetett volna, ha továbbra is működhet. A bíróság megszüntetését tárgyaló parlamenti vitából is tisztán láthatóvá vált, hogy a kiépülő szovjet rendszerrel – az államhatalom egységes és oszthatatlan koncepciójával – összeférhetetlen volt a közigazgatási bíróság intézménye, és hiú ábránd volt esetleges további működése, különösen annak alkotmánybíróági („alkotmányjogi tanácsi”) funkció irányába történő fejlődése.³ A közigazgatás, az igazságszolgáltatás, a rendvédelem szervezetrendszerében és hatásköreiben alapvető, bonyolult változások mentek végbe, ezért e tanulmány a teljesség igénye nélkül vállalkozhat csak a téma kifejtésére. Egyes folyamatok közvetlenül a közigazgatási bíróság megszüntetéséből következtek, több területen azonban az összefüggés közvetetten követhető nyomon, illetve mutatható ki.⁴ A vizsgálat e dolgozatban elsősorban a ’40-es, ’50-es évek fordulójára szorítkozik, amelynek keretében áttekintjük az 1949. évi II. törvény hatálybalépésével és végrehajtásával kapcsolatos joganyagot. Az elemzésben kitérünk a közigazgatási bíróság helyébe lépő döntőbizottságok bemutatására is. Felhívjuk a figyelmet arra is, hogy ezzel párhuzamosan milyen lényeges változások zajlottak le a rendőrség mint büntetőbíróság, valamint a közigazgatási hatóság mint rendőri büntetőbíróság bővülő – a járásbíróóság pedig egyidejűleg szűkülő – hatásköreit illetően.

Az elemzésben a közigazgatási bíróság megszüntetése körüli személyi és működési kérdéseket is érintjük levéltári dokumentumok alapján. Már közvetlenül a második világháború

² A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának költözése okán korábban nem jutottam hozzá a jelzett iratok kutatásához. A kutatómunkához nyújtott támogatásért és segítségért ezúton mondok köszönetet Dr. Szabó Csaba főigazgató úrnak, valamint Haász Réka főlevéltáros asszonynak.

³ A Közigazgatási Bíróság az 1945. július 14-ei teljes ülésén alkotmányjogi kérdésekkel foglalkozó tanácsot állított fel „az állampolgárok jogainak, nevezetesen az egyéni szabadságnak mennél hatásosabb védelme érdekében”. MNL OL – XIX – A – 1 – j – 7689 – XIII – 1945.

⁴ Itt utalunk azokra az egyházi ügyekre, amelyek korábban egyfelől a közigazgatási bíróság hatáskörébe tartoztak, másfelől pedig a vallás- és közoktatásügyi minisztérium ügyköréhez kapcsolódtak. A sztálini egyházigazgatási modell következtében 1951-től 1989-ig teljeskörűen az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) intézte az egyházi ügyeket, ellenőrzési és felügyeleti jogkörrel. Az ÁEH mellett az egyházak feletti totális kontrollt a politikai rendőrség gyakorolta.

befejezése utáni igazolási eljárások, majd a B-lista-rendelet személyi változásokat, illetve létszámcsökkentést eredményezett, és ettől kezdve folyamatos bizonytalanság árnyékolta be a bíróság tevékenységét. 1948-ban már egyértelműen a bíróság megszüntetésére készült a párt és kormányzati vezetés, ami felgyorsította a személyi és működési feltételek ellehetlenítését.⁵

2. AZ 1949. ÉVI II. TÖRVÉNY HATÁLYBALÉPÉSE ÉS VÉGREHAJTÁSA – PÉNZÜGYI ÉS ILLETMÉNYÜGYI DÖNTŐBIZOTTSÁG

A közigazgatási bíróság megszüntetéséről szóló 1949. évi II. törvénycikk kihirdetése bő fél évvel megelőzte az Alkotmány elfogadását, ugyanis a törvény 1949. január 28-án jelent meg a *Magyar Közlönyben*. A törvény hatálybalépésére azonban hónapokkal később, néhány nappal az Alkotmány hatálybalépését (1949. augusztus 21.) követően került sor, egészen pontosan 1949. szeptember 1-jén.

A közigazgatási bíróság megszüntetésének előzményeit vizsgáló korábbi tanulmányunkban már ismertettük a benyújtott törvényjavaslat és az elfogadott törvény főbb szabályait.⁶ A törvény korlátozott mértékben ugyan, de fenntartott bizonyos ügyekre nézve – tizenöt napos határidővel – panaszjogot, amivel a törvény által felállítani rendelt pénzügyi és illetményügyi döntőbizottságokhoz lehetett fordulni. Egyes eseteket rendes bírói útra terelt a törvény, és voltak olyan ügyek, amelyekre nézve az addigi panaszjog megszűnt, és a végső döntést a törvény az illetékes miniszter hatáskörébe utalta. Az alábbiakban a törvény hatálybalépésére és a közigazgatási bíróság helyébe lépő döntőbizottságok működésére vonatkozó szabályokkal foglalkozunk.

Az 1949. évi II. törvény nem határozta meg a hatálybalépése időpontját, hanem ki mondta, hogy annak napját a kormány rendelettel fogja megállapítani, továbbá a törvény végrehajtásáról is a kormány gondoskodik majd.⁷

A törvény a pénzügyi és az illetményügyi döntőbizottságokkal kapcsolatban csak a megalkotásukról rendelkezett, további részletszabályok megalkotására szintén a kormány kapott felhatalmazást. A törvény szerint tehát a pénzügyminiszter feladata lett „szükséges számban” megalakítani a döntőbizottságokat, amelyek elnökből és két tagból kellett, hogy álljanak. A bizottságok elnökeit az *igazságügyi miniszter* által három év tartamára kijelölt *ítélőbírák* sorából, egyik tagját pedig a pénzügyi tárca fogalmazási szakán működő és a *pénzügyminiszter* által három év tartamára kijelölt *alkalmazottak* sorából

⁵ A bíróság több egykori bírója áldozatul esett internálásoknak, illetve az 1951-es budapesti kitelepítéseknek. Ennek levéltári anyagaiból a jelen projekt keretében tervezett, következő tanulmányunkban adunk ízelítőt. A pártállami évtizedek alatt ezeken a területeken (kitelepítések, egyházi ügyek) különösen megmutatkozott a közigazgatási jogvédelem hiánya.

⁶ Lásd: KÖBEL 2018, 50–79.

⁷ 1949. évi II. törvény 14. § (1)–(2) bek.

kellett beosztani. A második tagot külön *jegyzékbe felvett személyek* közül hívták be. A törvény szerint két jegyzéket kellett elkészíteni. Az egyik jegyzéket a kormány által rendeltel kijelölt szervnek kellett elkészítenie, amelyből aztán a pénzügyi döntőbizottságba hívhattak be személyeket. A másik jegyzék összeállítását a törvény értelmében a *Közalkalmazottak Szabad Szakszervezete* feladata lett. Mindkét esetben hat hónaponként meg kellett újítani a jegyzéket.⁸ A törvény ennél többet nem mondott ki a döntőbizottságok megalakításáról, a további részletek kidolgozására a kormány kapott felhatalmazást. A törvény külön kiemelte, hogy a kormányrendelet kiterjedhet „*a jegyzékbe felvételt kizáró okokra is*”,⁹ tehát személyi kérdésekben is széles mozgástérrel rendelkezett a végrehajtó hatalom.

Úgyszintén a kormány kapott felhatalmazást arra, hogy a panasz benyújtásának módját, valamint a bizottságok előtti panaszeljárást és az eljárásban lerovandó illethekeket is rendeltel szabályozza. A törvény itt is tett egy külön kiemelést, miszerint *e kormányrendelet „a jogegység biztosítása érdekében szükséges intézkedésekre is” terjedjen ki*.¹⁰

A törvény azon ügyek tekintetében, amelyekben a panaszjogot megszüntette,¹¹ úgy rendelkezett, hogy a törvény hatálybalépése előtt benyújtott panaszok elintézésére már az 1949. évi II. törvény rendelkezéseit kellett alkalmazni, „*ha azok tárgyában a közigazgatási bíróság még nem hozott érdemi határozatot*”. A törvény az ilyen ügyekre nézve „*szükséges átmeneti rendelkezések*” megalkotására szintén a kormányt hatalmazta fel.¹²

A törvény a hatásköri bíróság megszűnését is kimondta, de a helyére került hatásköri döntőbizottsággal kapcsolatban csak kevés szabályt fektetett le, miközben előírta, hogy a „*szükséges átmeneti és egyéb eljárási rendelkezéseket a kormány rendeltel állapítja meg*”,¹³

Látható tehát, hogy a közigazgatási bíróság megszüntetését követő átmeneti és más eljárási szabályok megalkotása, a személyi kérdések és a jogegység kialakítása tekintetében a kormány szinte teljhatalmat kapott. Ennek megfelelően a *Magyar Közlönyben* 1949. június 10-én megjelent a 4.080/1949. (121) Korm. számú rendeltel a közigazgatási bíróság megszüntetéséről szóló 1949. évi II. törvénycikk hatálybaléptetése és végrehajtása, valamint a pénzügyi, illetményügyi és hatásköri döntőbizottságokra vonatkozó szabályok megalkotása tárgyában.¹⁴ A Dobi István miniszterelnök által jegyzett kormányrendelet értelmében a törvény 1949. szeptember 1-jén lépett hatályba, és ezen a napon szűnt meg az 1896. évi XXVI. törvénycikkkel létesített közigazgatási bíróság.¹⁵ A rendeltel részletes szabályokat tartalmazott a pénzügyi és illetményügyi döntőbizottságok szervezetéről és hatásköréről, a döntőbizottságok előtti eljárásról, a határozatok végrehajtásáról, a jogegység megóvásáról, a törvény hatálybalépése előtt benyújtott panaszok elintézéséről, a hatásköri

⁸ 1949. évi II. törvény 5. § (1) bek.

⁹ 1949. évi II. törvény 5. § (2) bek.

¹⁰ 1949. évi II. törvény 5. § (3) bek.

¹¹ 1949. évi II. törvény 8. §.

¹² 1949. évi II. törvény 9. §.

¹³ 1949. évi II. törvény 11. § (1)–(5) bek.

¹⁴ *Magyar Közlöny*, 1949/121. szám.

¹⁵ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendeltel 1. §.

döntőbizottságra vonatkozó rendelkezésekről, valamint magának a rendeletnek a hatálybalépéséről. A rendelet a törvénnyel együtt 1949. szeptember 1-jén lépett hatályba, ez alól csak a névjegyzék összeállítását szabályozó szakasz jelentett kivételt, mert az – a jegyzék összeállításának 1949. július 31-ei határideje miatt – a rendelet kihirdetésekor lépett hatályba.¹⁶

A rendelet előírta, hogy pénzügyi és illetményügyi döntőbizottságok elnökeit és egyik tagját az igazságügy-miniszter által kijelölt 12-12 ítélelbíró, illetve a pénzügyminiszter által kijelölt 12-12 alkalmazott közül kell beosztani, és ez utóbbi tag lett egyúttal a bizottság előadója is. A kormány úgy rendelkezett, hogy a pénzügyi döntőbizottság másik tagját a *Magyar Függetlenségi Népfront Országos Tanácsa* által készített jegyzékbe felvett 24 személy közül kell behívni. Az illetményügyi döntőbizottságba a harmadik tagot pedig a törvényben meghatározott, fentebb már jelzett Közalkalmazottak Szabad Szakszervezete 12 fős jegyzékéből hívták be. A döntőbizottságok működésének anyagi – személyi és dologi – feltételeiről a pénzügyminiszter a pénzügyi tárca költségvetésének terhére gondoskodott.¹⁷ A rendelet értelmében az állami, törvényhatósági és községi hatóságok (hivatalok), valamint a bíróságok kötelesek voltak a döntőbizottság megkeresésének eleget tenni.¹⁸

A rendelet előírta, hogy a névjegyzékbe csak olyan személyeket lehet felvenni, akiknek országgyűlési képviselői választójoguk van, és a döntőbizottságok székhelyén (Budapest) laknak. A jogszabály szerint a pénzügyminiszter esetenként ötszáz forintig terjedő rendbírsággal sújthatta azt a névjegyzékben szereplő személyt, aki „alapos ok nélkül” nem jelent meg a bizottság ülésén. A döntés ellen nem volt helye jogorvoslatnak, továbbá közdok módjára lehetett behajtani a bírságot.¹⁹

A döntőbizottság közzolgálati alkalmazásban nem álló tagjai a működésük megkezdésekor a következő fogadalmat tették: „*En N. N. becsületemre fogadom, hogy a megbízatással járó feladatok teljesítésében lelkiismeretesen és részrehajlás nélkül, a törvények és a törvényes rendelkezések alapján az állam és a nép érdekében fogok eljárni és az eljárás során tudomásomra jutott adatokat titokban fogom tartani.*”²⁰

¹⁶ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 37. §.

¹⁷ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 2. §.

¹⁸ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 6. §.

¹⁹ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 4. §.

²⁰ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 5. § (1) bek. Érdemes egy pillantást vetni arra, hogy a közigazgatási bírának korábban milyen szövegű esküt kellett letenniük. 1916. november 29.: „*En ... esküszöm az élő Istenre, hogy Ő császári és apostoli királyi Felségéhez, Ő Felsége uralkodó házához, a magyar korona országainak alkotmányához hű leszek, a törvényeket, a törvényes szokásokat, rendeleteket, utasításokat és szabályokat megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm, a hivatalommal járó kötelezéseket részrehajlatlanul, lelkiismeretes pontossággal és legjobb tehetségem szerint teljesítem. Isten engem úgy segítjen!*”; 1918. december 14.: „*En ... esküszöm az élő Istenre, hogy a Magyar Népköztársasághoz és ennek alkotmányához hű leszek, a törvényeket, a törvényes szokásokat, rendeleteket, utasításokat és szabályokat megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm, a hivatalommal járó kötelezéseket részrehajlatlanul, lelkiismeretes pontossággal és legjobb tehetségem szerint teljesítem. Isten engem úgy segítjen!*”; 1920. április 26.: „*En ... esküszöm a mindenható és mindentudó Istenre, hogy Magyarországhoz, annak alkotmányához és Magyarország kormányzójához hű leszek, Magyarország törvényeit és törvényes szokásait, valamint az alkotmányos kor-*

A behívott személyek a rendelet értelmében – a háborús körülmények között született, a magyar állam biztonságát és nemzetközi érdekét veszélyeztető egyes cselekmények büntetéséről szóló 1940. évi XVIII. törvénycikk 3. §-a szerinti – „közhivatalnokok” lettek.²¹

A kormányrendelet III. fejezete a döntőbizottságok *hatásköreit* szabályozta. Általánosságban kimondta a rendelet, hogy a pénzügyi és illetményügyi döntőbizottság „*hatásköre a hozzáutalt ügyek tárgyalására és eldöntésére szorítkozik*”, és ez kiterjed a „*főkérdés*” eldöntéséhez szükséges „*előzetes vagy együttes*” kérdés eldöntésére is, méghozzá abban az esetben is, ha a „*kapcsolatos kérdés*” „*különbén a közigazgatási hatóság hatáskörébe*” tartozna. A rendelet megerősítette azt, hogy a „*döntőbizottság elé utalt ügyekben nincs helye a bíróság előtti eljárásnak*”.²²

A rendelet a *pénzügyi döntőbizottság előtti eljárásra tartozó ügyeket* négy csoportban különítette el az alapján, hogy melyik közigazgatási hatóság hozta a határozatot, amely ellen panasszal lehetett élni. Eszerint a pénzügyigazgatóságoknak, a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságának, az adófelszámamlási bizottságnak és a központi vámigazgatóságnak a rendeletben felsorolt határozatai ellen lehetett a panaszt benyújtani.²³ A rendelet azonban *nyitva hagyta a felsorolást* azzal, hogy a közadókkal kapcsolatban „*a pénzügyi döntőbizottság előtti eljárásnak van helye még minden esetben, amikor a jogszabályok a közigazgatási bírósághoz panaszjogot biztosítottak*”.²⁴

mány rendeleteit megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm és hivatali kötelességeimet pontosan és lelkiismeretesen teljesítem. Isten engem úgy segítjen!” Lásd Dr. Domé József esküteit a Szolgálati és minősítési táblázat levéltári anyagában. MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII – 7689 – 1945.; Az ideiglenes nemzeti kormány 1945. május 25-én kiadott, 2.570/1945. M. E. számú rendelete a Magyar Közigazgatási Bíróságnál a bírák esküteiről. A rendelet értelmében a „Magyar Közigazgatási Bíróságnál tényleges szolgálatot teljesítő összes bírák, jelesül a bíróság elnöke, másodelnöke és ítélőbírái, továbbá a tanácsjegyzői szolgálatra berendelt, illetve kinevezett bírák” az alábbi esküt voltak kötelesek letenni: „*Én ... esküszöm a mindentudó és mindenható Istenre, hogy Magyarországhoz, annak alkotmányához, az ideiglenes nemzetgyűléshez és az ideiglenes nemzetgyűlés által választott ideiglenes nemzeti kormányhoz hű leszek, a hivatali titkot megőrzöm, a törvényeket, a törvényes szokásokat és rendeleteket, így az ideiglenes nemzetgyűlés határozatait és az ideiglenes nemzeti kormány rendeleteit megtartom, ezek szerint erőmhöz és tehetségemhez képest a hivatalomhoz tartozó minden ügyben az előttem perlekedőknek vagy hozzám folyamodóknak személyválogatás, érdekeltség és elfogultság nélkül, kérést, jutalmat, kedvezést s kedvkeresést, félelmet és gyűlöletet félretéve részrehajlatlanul, lelkiismeretesen és meggyőződésem szerint igazságot szolgáltatok és tisztemben híven pontosan, serényen, s a nép érdekeinek szem előtt tartásával eljáró. Isten engem úgy segítjen!*” Lásd: Magyar Közlöny, 1945. évi 40. szám.

²¹ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 3. § (1)–(2) bek. Az 1940. évi XVIII. törvénycikk a közhivatalnok fogalmát így határozta meg: „*Közhivatalok fogalma 3. § A Btk. 461. §-a helyébe a következő rendelkezés lép: A büntetendő törvények alkalmazása szempontjából az állam, a törvényhatóság vagy a község közigazgatási, igazságszolgáltatási, közoktatási, honvédelmi vagy gazdálkodási tennivalóinak teljesítésére, úgyszintén az állam, a törvényhatóság vagy a község intézeteiben, közintézményeiben, közműveiben vagy üzemeiben való működésre hivatalánál, szolgálatánál vagy különös megbízásánál fogva köteles minden személyt – ideértve a m. kir. honvédségnek tényleges szolgálatot teljesítő minden tagját is – közhivatalnokoknak kell tekinteni. Közhivatalnok a kir. közjegyzők is. A hatóság tagját, illetőleg a hatóság közegét megillető büntetőjogi védelem minden közhivatalnokra kiterjed.*”

²² 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 7. § (1) és (3) bek.

²³ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 8. § (1) bek.

²⁴ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 8. § (2) bek.

A *pénzügyigazgatóságok* ebbe a körbe tartozó határozatait 27 pontban sorolta fel a rendelet, mellette pedig megjelölte az adott kérdésben alkalmazott jogszabályt is. A következő tárgyakban hozott határozatok szerepeltek a rendeletben (a teljesség igénye nélküli felsorolás, nem szó szerinti idézet): földadó, mezőgazdasági fejlesztési járulék, házadó, újbóli bérbeadás, illetőleg használatbavétel bejelentésének elmulasztása miatt előírt kétszeres bírság, ideiglenes házadómentesség, házadókedvezmény, adókedvezményhez való jogosultság elvesztése és elvonása, lakáshelyreállítási hozzájárulás, nyersbevétel alapján kivettett együttes kereseti- és jövedelemadó, kataszteri tisztajövedelem alapján kivettett együttes kereseti és jövedelemadó, adóközösség, társulati adó, nyereségtöbbletadó, általános jövedelemadó, illetményadó, vagyonaadó, vagyondézsmá, forgalmi adó, gépjárműadó, illetékek, jelzálogok törlése.²⁵

A *közigazgatási bizottság adóügyi bizottságának* határozatait csupán 6 pontban sorolta fel a rendelet, például a következő tárgykörökben: az elemi csapások által keletkezett rendkívüli károk alapján eszközrendő földadó elengedése, illetőleg földadó leszállítása, a földadó alanyai által a gazdasági munkavállalók társadalombiztosítási kötelezettségeire fizetendő hozzájárulás, borfogyasztási adó, a végrehajtási eljárásban előfordult törvényellenesség vagy szabályellenesség, valamint az adóbehajtási illetékek felszámolása, helyhatósági szolgáltatások (például vízdíj, csatornázási járulék, burkolási járulék, ebadó, városi vámok, közterület foglalási díj stb.), közadók módjára behajtandó követelésnek az arra illetékes hatóság útján történt jogérvényes megállapítása.²⁶

Az *adófelszólamlási bizottságnak* csak két tárgykörben hozott határozatát sorolta fel a rendelet (általános jövedelemadó jogossága, mérve és helyeslése, valamint a közadókra vonatkozó bevallások be nem adása, illetőleg elkésett beadása miatti bírságok),²⁷ a *központi vámigazgatóságnak* pedig mindössze egy tárgykörben hozott határozata (a behozatali forgalmi adó, illetőleg behozatali fényűzési forgalmi adó) olvasható a rendeletben.²⁸

Az előzőekben felsoroltakhoz képest a rendelet sokkal szerényebben, összesen három ügyet jelölt meg, amelyekben az *illetményügyi döntőbizottság* előtti eljárásnak volt helye: alkalmazottak szolgálati illetménye, alkalmazottak és hozzátartozóik ellátása, katonai személyek és hozzátartozóik ellátási ügyei. Hasonlóan a pénzügyi döntőbizottság előtti tárgykörökhöz, itt is *nyitva hagyta a felsorolást a rendelet*.²⁹

A kormányrendelet a döntőbizottságok előtti eljárás rendjét meghatározta ugyan, ám felhatalmazta egyúttal a pénzügyminisztert arra, hogy az eljárás részletes szabályait külön rendelettel állapítsa meg. A pénzügyminiszter arra is kapott felhatalmazást, hogy a jogegység megóvása érdekében felállítandó jogegységi bizottság szervezetét és eljárását szabályozza.³⁰ A pénzügyminiszter e két felhatalmazásnak egyazon rendeletben tett eleget,

²⁵ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 8. § (1) bek. I. 1–27. pontok.

²⁶ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 8. § (1) bek. II. 1–6. pontok.

²⁷ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 8. § (1) bek. III. 1–2. pontok.

²⁸ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 8. § (1) bek. IV.

²⁹ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 9. § (1)–(2) bek.

³⁰ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 22. §, 24. § (1)–(2) bek.

amely rendelet a törvénnyel és a kormányrendelettel együtt 1949. szeptember 1-jén lépett hatályba.³¹

A kormányrendelet értelmében a döntőbizottságok előtti eljárás „panasz alapján” indult meg, amely kétféle lehetett: hatósági panasz, illetve magánpanasz. A *hatósági panasz* azt jelentette, hogy a jogszabályokban meghatározott esetekben a közigazgatási bizottság adóügyi bizottságának határozata ellen a pénzügyigazgató, az adófelszólamlási bizottság határozata ellen pedig a bizottsági előadó élhet panasszal. A *magánpanasszal* pedig a félként érdekelt természetes vagy jogi személy fordulhatott a döntőbizottságokhoz. A panasznak tartalmaznia kellett a sérelmes határozat vagy intézkedés megjelölését, a tényállást és bizonyítékainak rövid ismertetését, a jogalap feltüntetését és a kérelem „szabatos” előadását. A kormányrendelet értelmében a magánpanaszt „élőszóval” is be lehetett jelenteni abban az esetben, ha „a határozat kihirdetése az érdekelt fél jelenlétében élőszóval történt”, ilyenkor a panaszt jegyzőkönyvbe foglalták. A panasznak nem volt halasztó hatálya.³² A döntőbizottság az ügyeket *zárt ülésben* intézte el.³³ A rendelet megismételte a törvénynek azt a rendelkezését, miszerint a döntőbizottságokat – az 1928. évi XLIII. törvény 2. § (2) bekezdésének³⁴ alkalmazása szempontjából – *bírói jelleggel szervezett hatóságnak* kell tekinteni.³⁵

A kormányrendelet *jogegységi bizottságot* állított fel annak érdekében, hogy ne keletkezzenek ellentétes határozatok a döntőbizottsági gyakorlatban. A jogegységi bizottság feladata kettős volt. Egyfelől akkor járt el, ha a döntőbizottságok hasonló ügyekben ellentétes határozatokat hoztak, másfelől pedig preventív (prejudikáció) céllal intézkedett, hogy „különös fontosságú”, „elvi jelentőségű vitás kérdésben” *ellentétes határozatok „elve” „ne is keletkezhessenek”*. A kormányrendelet szerint a vitás kérdést a pénzügyminiszter utalhatta a jogegységi bizottság elé.³⁶

A pénzügyminiszter – a fentebb jelzett rendeletében – a jogegységi bizottság megalakításáról és eljárásáról úgy rendelkezett, hogy a bizottság elnökét és tagjait a miniszter saját maga jelöli ki, előadója pedig az a tag lesz, „aki a vitás elvi kérdés eldöntésére okot szolgáltató ügy előadója volt, vagy akit az elnök kijelöl”. Az előadó készítette el a határozati javaslatot, amelyről a bizottság egyszerű szótöbbséggel határozott. Szavazategyenlőség esetén az elnök döntötte el, hogy melyik vélemény lesz a jogegységi megállapodás. A megszövegezett és hitelesített jogegységi megállapodás rendelkező részét a *Magyar*

³¹ 57.500/1949. (149) eln. D. P. M. számú rendelet a pénzügyi és illetékügyi (sic!) döntőbizottságok megalakítása és ügyvitele tárgyában. *Magyar Közlöny*, 1949. július 17. A rendeletet Dr. Antos István államtitkár jegyezte.

³² 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 10. § (1)–(7) bek.

³³ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 17. § (1) bek.

³⁴ 1928. évi XLIII. törvénycikk a hatásköri bíróság hatáskörének kiterjesztéséről és szervezetének módosításáról, 2. § (2) bek.: „A jelen törvény alkalmazásában külön bíróságok: a honvédbíróságok, a munkásbiztosítási bíróságok, még ha valamely rendes bíróság (járásbíróság) keretében vannak is szervezve, az Országos Földbirtokrendező Bíróság és ezeken felül minden olyan bírói jelleggel szervezett hatóság, amely nem esik az előbbi bekezdés értelmében rendes bíróságokkal egy tekintet alá.”

³⁵ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 17. § (4) bek.

³⁶ 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet 24. § (1)–(2) bek.

Közlöny – Törvények és Rendeletek Tárában közzé kellett tenni. A miniszteri rendelet előírta, hogy a döntőbizottságok, valamint a közigazgatási hatóságok a jogegységi határozatot „közzétételtől kezdve követni tartoznak”. A közigazgatási hatóságoknak még azt is előírta a miniszteri rendelet, hogy „a döntőbizottságoknak egyes ügyekben hozzájuk érkező döntéseit gondosan tanulmányozni és, ha azonos ügyekben ellentmondó döntések hozatalát észlelik, arról a titkárságnak jelentést tenni kötelesek”.³⁷

Az említett „titkárság” a pénzügyminiszter rendelete nyomán jött létre. A miniszter a rendeletben kimondta, hogy a *döntőbizottságok a közvetlen felügyelete és ellenőrzése alatt működnek*, amely jogát a vezetése alatt álló pénzügyminisztérium „*törvényelőkészítő osztálya, mint egyúttal »a döntőbizottságok titkársága« (a továbbiakban: titkárság) útján*” kívánja gyakorolni. A titkárság széles hatáskörrel rendelkezett. Feladata volt többek között a döntőbizottságok naptári évenkénti megalakítása, gondoskodott az ügymenet zavartalanlásának biztosításáról, szétszította a döntőbizottságok között a beérkezett panaszokat, intézkedett a jogegységi bizottságok megalakítása iránt, maga is utalhatott kérdéseket a jogegységi bizottság elé, gondoskodott a jogegységi megállapodások közzétételéről, felvilágosítást kérhetett a bizottságok elnökeitől az ügyek elintézését gátló körülményekről és azok megszüntetése iránt intézkedhetett, megbírságolta az ülésről alapos ok nélkül elmaradó közszolgálatban nem álló tagokat, közvetítette az érintkezést a döntőbizottságok és a közigazgatási hatóságok (minisztériumok) között azokban az ügyekben, amelyek nem vonatkoztak közvetlenül panaszra, szükség esetén megfelelő intézkedést tehetett, ha a döntőbizottságok határozatának végrehajtása során „*hiányosan vagy szabálytalanul*” jártak el, intézkedett a bizottsági tagok „*üléssdíja*” iránt, végül pedig ellátta mindazokat a teendőket, amelyeket a döntőbizottságok igazgatása szükségessé tett.³⁸ Láthatjuk, hogy a döntőbizottságok titkársága lényegében a közigazgatási bíróság elnökének a korábbi szerepkörét vette át.

A döntőbizottságok ügykezelését a „*pénzügyminisztérium segédhivatalának külön csoportjaként működő kezelőség*” látta el. A miniszteri rendelet értelmében a pénzügyi és az illetményügyi döntőbizottsághoz tartozó ügyekről külön-külön kellett iktatókönyvet („Pd”, illetve „Id” jelzés került az iktatószámok elé) vezetni, és irattárilag is külön kezelték az ügyeket. Fontos megemlíteni a rendelet azon szabályát, miszerint – és ennek a *levéltári kutatások szempontjából lehet jelentősége – a megszünt közigazgatási bíróságtól átvett ügyek iratait újból kellett iktatni.*³⁹ A miniszteri rendelet kimondta, hogy a „*közigazgatási bíróság iktatását 1949. évi augusztus hó 31. napjával megszünteti, a pénzügyi és általános közigazgatási osztályainak iktatókönyveit és egyéb kezelési könyveit ezzel a nappal lezárja és a döntőbizottságok segédhivatalának átadja*”. Mind a két osztály irattárát, valamint a még kezelés alatt álló iratait, és az elintézetlenül maradt iratokat is oly módon kellett átadni a segédhivatal vezetőjének, hogy az átadás 1949. augusztus 31. napjával befejezést nyerjen. Ugyanígy kellett eljárni a közigazgatási bíróság berendezési, felszerelési tárgyaival, könyvtárával,

³⁷ 57.500/1949. (149) eln. D. P. M. számú rendelet 12. § (1)–(7) bek.

³⁸ 57.500/1949. (149) eln. D. P. M. számú rendelet 2–3. §.

³⁹ 57.500/1949. (149) eln. D. P. M. számú rendelet 8. §, 9. § (1)–(2) bek.

irodászereivel stb. Az elnöki ügyek iktatókönyvét, irattárát és az ügyiratokat a titkárságnak kellett átadni.⁴⁰

A döntőbizottságok hivatalos pecsétül a *magyar állam címerét* használták a következő köriratokkal: „Pénzügyminisztérium Pénzügyi Döntőbizottság”, „Pénzügyminisztérium Illetményügyi Döntőbizottság”. Az iktatóbélyegzők is ugyanilyen feliratot tartalmaztak.⁴¹ A köriratok szövege kiválóan szemlélteti Magyar Zoltán 1942-ben kimondott tételét: ha a végrehajtó hatalomnál válik végérvényessé az ügy kimenetele, akkor a „közigazgatási fellevélvitel során az eljáró hatóság változik, de a hatóság és a felek viszonya ugyanaz marad”. Érdeemes felidézni, hogy Magyar rámutatott a következőre is: „A közigazgatási bíraskodás ezzel szemben azt jelenti, hogy a közigazgatási hatóság és a felek közti jogvitát egy olyan harmadik dönti el, aki a közigazgatástól és a felektől egyaránt független, és a bírói függetlenségnek ugyanazokat a biztosítékait élvezzi, mint a rendes bíróságok.”⁴² Ez a jogi garancia a közigazgatási bíróság helyébe lépő pénzügyi és illetményügyi döntőbizottságok eljárása során messze nem valósult meg.

A fentiekben bemutatott döntőbizottságok tisztavirág-életűek voltak ugyan, ám mégis tanulságos megismerni létrejöttük jog- és politikatörténeti kontextusát. Előrevetítette azt, hogy az államszocializmus évtizedei alatt a közigazgatási jogvédelem összezsugorodik, és csak igen szűk körben lesz lehetőség – a későbbi kedvező változások ellenére is – az államigazgatási határozatoknak bírói úton való orvoslására.

Kádár János belügyminiszter 1950. május 8-án benyújtotta az országgyűlésnek „az államhatalom új típusú helyi szerveinek” a megalkotásáról, a helyi tanácsokról szóló törvényjavaslatot.⁴³ Az elfogadott törvényt 1950. május 18-án hirdették ki. A sztálini mintájú tanácstörvény – a preambuluma megfogalmazásában – a „demokratikus államszervezet legmagasabb formáját: a tanácsok rendszerét” hozta létre.⁴⁴ A törvény bevezette az egyfokú jogorvoslati rendszert. A törvény értelmében a végrehajtó bizottság által az államigazgatás helyi feladatainak intézése során hozott elsőfokú határozat ellen egyfokú jogorvoslatnak volt helye. A jogorvoslat felett – az ügyek természete szerint – vagy a helyi tanács vagy a felsőbb végrehajtó bizottság, a megyei végrehajtó bizottság elsőfokú határozata ellen irányuló jogorvoslat felett pedig a megyei tanács vagy a szakminiszter döntött.⁴⁵

⁴⁰ 57.500/1949. (149) eln. D. P. M. számú rendelet 16. § (1)–(5) bek.

⁴¹ 57.500/1949. (149) eln. D. P. M. számú rendelet 15. § (1)–(2) bek.

⁴² MAGYARY 1942, 624–625.

⁴³ Lásd a törvényjavaslat vitája: Az Országgyűlés 27. ülése 1950. évi május hó 10-én. Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1949_02/?pg=14&layout=1&query=k%C3%B6zigazgat%C3%A1si%20b%C3%ADr%C3%B3s%C3%A1g (Letöltés dátuma: 2018. 03. 05.). A törvényjavaslat előadója Budapest utolsó polgármestere, és egyben Budapest Főváros Tanács végrehajtó bizottságának első elnöke, Pongrácz Kálmán volt.

⁴⁴ A törvény első felvezető mondata így szólt: „A szocializmus útján haladó Magyar Népköztársaság olyan államszervezetet épít, amely biztosítja a dolgozók tevékeny és állandó közreműködését az államhatalom gyakorlásában és az államigazgatás munkájában, közelebb viszi az ügyintézkést a dolgozó tömegekhez és következetesen érvényesíti a szocialista törvényesség elveit.” 1950. évi I. törvény a helyi tanácsokról. (A továbbiakban: tanácstörvény.) *Magyar Közlöny*, 1950. május 18. (7. szám).

⁴⁵ 1950. évi I. törvény a helyi tanácsokról 53. § (1)–(3) bek.

A tanács törvény kihirdetése után néhány héttel a Népköztársaság Elnöki Tanácsa (NET) törvényerejű rendeletet hozott a *közigazgatási panaszjog megszüntetéséről*. Miután a tanács törvény az egyfokú jogorvoslati rendszert bevezette, 1950. június 15-től – a megyei tanácsok és a budapesti városi tanács működésének megkezdésével – megszűnt közadóügyekben, valamint az illetmény- és ellátási ügyekben az 1949. évi II. törvény vagy más jogszabály által biztosított panaszjog. Ebből következett, hogy az 1949. évi II. törvény értelmében szervezett pénzügyi döntőbizottságok és illetményügyi döntőbizottságok is megszűntek. *A folyamatban levő ügyekre nézve a törvényerejű rendelet úgy rendelkezett, hogy az „1950. június 15. napja előtt hozott közigazgatási határozat ellen beadott panasz felett, ha a megtámadott határozatot nem a miniszter hozta, közadóügyben a pénzügyminiszter, illetmény- és ellátási ügyben pedig az illetékes miniszter határoz”,* ezt a jogát a miniszter azonban a „*megyei tanácsra, illetőleg a budapesti városi tanácsra*” ruházhatta. A törvényerejű rendelet következő fordulata pedig egyszerűen hatályon kívül helyezte a miniszter határozata ellen benyújtott és el nem intézett panaszokat. Eszerint a miniszter által 1950. június 15. napja előtt hozott határozat ellen beadott és a törvényerejű rendelet hatálybalépéséig el nem intézett panasz hatályát veszítette, és az ilyen határozatot „*a panaszra tekintet nélkül végérvényesnek*” kellett tekinteni.⁴⁶ A panasz hatályon kívül helyezése egyfajta semmisségi rendelkezés volt, és tökéletesen illusztrálja azt, hogy ha nincs bírói kontroll, a közigazgatásban teret nyerhet az önkény.

Az egyfokú jogorvoslati rendszer bevezetése, valamint a pénzügyi, illetve az illetményügyi döntőbizottságok megszűnése korántsem jelentette azt, hogy a vitás ügyek elintézésének döntőbizottsági formája is teljesen megszűnt volna. A döntőbizottsági eljárásról szóló 207/1951. (XII. 8.) M. T. számú rendelet kimondta azt, hogy a „*döntőbizottságok feladata a népgazdaság szocialista szervezetei között keletkezett vagyoni viták eldöntése, a szocialista törvényesség, a terv- és szerződési fegyelem, az önálló gazdasági elszámolás megerősítése, a nép vagyonának védelme és az egyéni felelősség fokozása*”, és a döntőbizottságok „*a vitás ügyeket a jogszabályok, a jóváhagyott tervek, a szerződések és a Népköztársaság gazdaságpolitikájának általános elvei alapján döntenek el*”.⁴⁷ A minisztertanácsi rendelet értelmében döntőbizottságot kellett szervezni az Országos Tervhivatal és az egyes minisztériumok mellett, továbbá a budapesti városi tanács és a megyei tanácsok végrehajtó bizottságai mellett. Az Országos Tervhivatal mellett szervezett döntőbizottság elnevezése *Központi Döntőbizottság* lett, a többi döntőbizottság elnevezése pedig annak a hatóságnak a nevéhez igazodott, amely mellett a döntőbizottság működött.⁴⁸ Nemcsak elnevezésben, hanem a felügyelet tekintetében is illeszkedett a döntőbizottság a hatósághoz, ugyanis

⁴⁶ 1950. évi 19. számú törvényerejű rendelet a közigazgatási panaszjog megszüntése tárgyában. *Magyar Közlöny*, 1950. június 15. (8. szám).

⁴⁷ A döntőbizottsági eljárásról szóló 207/1951. (XII. 8.) M. T. számú rendelet 1. § (1)–(2) bek.

⁴⁸ A döntőbizottsági eljárásról szóló 207/1951. (XII. 8.) M. T. számú rendelet 2. § (1)–(2) bek. A rendelet az elnevezéshez mintául megjelölte, hogy például a kohó- és gépipari minisztérium mellett „*Kohó- és Gépipari Döntőbizottság*”, a Szolnok megyei tanács végrehajtó bizottsága mellett „*Szolnokmegyei Döntőbizottság*” lesz a döntőbizottság neve.

a minisztertanácsi rendelet kimondta, hogy a döntőbizottság „*azon hatóság vezetőjének közvetlen felügyelete alá*” tartozik, amely mellett működik. A döntőbizottságok elnökét és tagjait szintén a „hatóság” vezetője nevezte ki.⁴⁹ A rendelet egyebekben szabályozta a döntőbizottságok tagjainak képesítését, az eljárásra tartozó ügyeket, az eljárás alól kivett ügyeket, a döntőbizottságok hatáskörét és illetékességét, az elévülést, az eljárás rendjét, a keresetlevelekkel kapcsolatos kérdéseket, a határozatokat, a végrehajtást.⁵⁰

3. A KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁG MŰKÖDÉSI FELTÉTELEIVEL, VALAMINT A BÍRÁINAK ÉS ALKALMAZOTTAINAK A HELYZETÉVEL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEK

A jogszabályokból nem derül ki az, hogy a közigazgatási bíróság működési feltételei, valamint az egyes bírók és alkalmazottak helyzete miként alakult a bíróság megszűnése körüli átmeneti időszakban, ezt levéltári forrásokból tudjuk feltárni. Ehhez a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában elhelyezett, az akkori Miniszterelnökség iratanyagaiból tekintünk át néhány kapcsolódó dokumentumot.

Az átmeneti időszak nem szűkíthető le az 1949. évi II. törvény kihirdetése és hatálybalépése közötti hónapokra, hanem – tágan értelmezve – már az 1945-ös *igazolási eljárásoktól*, majd pedig a *B-lista-rendelettől*⁵¹ kezdve végig bizonytalanság uralta a közigazgatási bíróság működését, és az alkalmazottainak, különösen a bírácoknak a helyzetét.

⁴⁹ A döntőbizottsági eljárásról szóló 207/1951. (XII. 8.) M. T. számú rendelet 3. § (1)–(4) bek.

⁵⁰ A döntőbizottsági eljárásról szóló 207/1951. (XII. 8.) M. T. számú rendelet 4-50. §. Lásd még 102/1952. (XI. 10.) M. T. számú rendelet a döntőbizottsági eljárásról szóló 207/1951. (XII. 8.) M. T. számú rendelet módosításáról; 51/1955. (VIII. 19.) M. T. számú rendelet a döntőbizottságokról és a döntőbizottsági eljárásról. Lásd még: GÖRGEY–HAVASI 1964, 895.; ACZÉL–GÖRGEY 1952; OTTE–KUSIOR–RÖSLER 1969.

⁵¹ 5.000/1946. M.E. sz. rendelet az államapparátus egyensúlyának helyreállítása érdekében szükséges egyes rendelkezésekről. (1946. május 19-én jelent meg.) Lásd ehhez: BODNÁR et al. 1981, 56–60. Idézet a dokumentumból: „Közigazgatás megtisztításának szükségessége”; „Az MKP KV Közigazgatási Osztálya tervezetet készített a közigazgatás megtisztításáról. A tervezet valamennyi nem-igazolt tisztviselő elbocsátását szorgalmazta. 1946. február 1-én az MKP vezetősége úgy foglalt állást, hogy a szakszervezetek és a nemzeti bizottságok segítségével az ország egész lakosságát mozgósítani kell a közigazgatás megtisztítását követelő kampányban való részvételre; ennek a mozgalomnak az élére az MKP álljon. A témát II. 14-én a BNB is napirendre tűzte. [...] Az MKP a javaslatait eljuttatta a kormányhoz, majd február 16-án a Budapesti Sportcsarnokban a nyilvánosság elé tárta az ország gazdasági és pénzügyi helyzetének rendezésére vonatkozó tervezetet. A Baloldali Blokk fellépését követően tovább mélyült az FKGP válsága, de a B-lista-rendelet kiadása egyre tovább elhúzódott. Megjelenését a munkáspártok nem várták meg és Budapesthez hasonlóan, vidéken is felfüggesztéseket, elbocsátásokat eszközöltek. Ezt az tette lehetővé, hogy a belügyminiszter döntése szerint azok a tisztviselők, akiket a népmozgalmak során állásuk elhagyására szólítottak fel, felfüggesztettnek voltak tekintendők. [...] 1946 végére a belügyi állománynál is lezajlottak a B-listázások... A közigazgatás megtisztításának következetes végrehajtásával a belügyi állomány megerősödött, amelyre a megnövekedett feladatok miatt égető szükség volt. A B-listázás során az államvédelmi szervek – hasonlóan az igazolásokhoz – bőséges információval látták el a bizottságokat. A felülvizsgálat során is jelentős feladatot kaptak a belügyi szervek. [...] A népi demokratikus átalakulás, a szocialista Magyarország alapjainak lerakása felé vezető út során az államvédelmi szervek – ha különböző intenzitással is – de részt vettek a jogi és közigazgatási eljárások előkészítésében és lefolytatásában; akár mint nyomozati szervek, akár mint a rendőri felügyelet vagy őrizet végrehajtói. [...] [A]z államvédelmi szervek jól vizsgáltak.”

A Közigazgatási Bíróság elnöke, dr. Csorba János⁵² 1945. november 9-én kelt levelében azzal kereste meg a miniszterelnököt, hogy a bíróság igazoló bizottsága „dr. Kiss Ernő ítélőbíró állásvesztére ítélte”, aminek következtében a „bíróságnál egy ítélőbírói állás vár betöltésre”. Az állás mielőbbi betöltése érdekében Csorba János így érvelt: „A napjainkban gyors egymásutánban lejátszódó közjogi és pénzügyi események a Magyar Közigazgatási Bíróság feladatát mindjobban növelik s az állam fokozódó feladatai következtében szűk-ségképpen bevezetett nagyobb és újabb anyagi megterhelést szülő adójogi szabályok folytán szaporodó panaszok végső fokon való elbírálása révén bíróságunk az államháztartás biztosításának is aktív tényezőjévé vált. Fontos közérdek fűződik tehát ahhoz, hogy a Magyar Közigazgatási Bíróság teljes felkészültséggel tölthesse be hivatását, ami azonban csak úgy valósítható meg, ha az amúgy is csekély létszám teljesen be van töltve és pedig olyan szakemberekkel, akik elméleti tudással párosult gyakorlatuk révén nemcsak fenntartják, hanem öregbítik is a bíróság tekintélyét.”⁵³ A bíróság elnöke egyúttal javaslatot tett dr. Szentkláray János pénzügyminiszteri osztálytanácsos személyére is, mint aki a megüresedett állás betöltésére alkalmas lenne.⁵⁴

A B-lista-rendelet 1946-tól létszámcsökkentésre kötelezte a közigazgatási bíróságot is. A bíróság elnöke, Csorba János *Emlékiratot* készített a rendeletnek a közigazgatási bírósággal kapcsolatos végrehajtása tárgyában, amelyet 1946. május 21-én megküldött a miniszterelnöknek. A levéltári iratok szerint az emlékiratot a miniszterelnök azzal a megjegyzéssel továbbította az igazságügy-miniszternek, hogy az „*emlékiratban felsorolt érvek és elvek helyességét*” elismeri, és a maga részéről is „*a személyzeti létszám változatlan fenntartása mellett*” foglal állást. Ezzel a véleményével a miniszterelnök azonban nem tudta megakadályozni azt, hogy a július 2-ai ülésén „*a minisztertanács a közigazgatási bíróság intézményét is az 5000/1946. M. E. sz. rendelet határozmányai alatti*” tartsa. Így tehát a közigazgatási bíróságnak is – a Legfőbb Állami Számvevőszékhez hasonlóan – a rendelet végrehajtására „*külön bizottságot*” kellett alakítania. A miniszterelnökségi iraton az alábbi megjegyzés olvasható: „*Lássa Viczián tanácsos úr! A Közigazgatási Bíróság létszámcsökkentése azonnal fogantatba veendő, távbeszélőn vagy közvetlenül kézbesített felhívással tisztázni.*”⁵⁵ A közigazgatási bíróság elnöke, valamint az igazságügy-miniszter azon az állásponton volt, hogy a bíróság akkori létszámát továbbra is fenn kell tartani. A közigazgatási bíróság elnöke – a fent említett – emlékiratban arra mutatott rá, hogy a „*Magyar Közigazgatási Bíróság amúgy is kis bírói, tanácsjegyzői és segédhivatali létszáma további csökkentésének országos érdekek állják útját*”, „*mikor egy egészen új közjogi és közigazgatási jogrend van kialakulóban, s amikor az államháztartás egyensúlyának biztosítása szempontjából oly fontos adóztatás is teljesen új rendszeren épül fel*”. Csorba János emlékeztetett arra, hogy

⁵² Dr. Csorba János 1945. január 20-tól június 6-áig Budapest főváros polgármestere volt. 1945. június 19-én nevezték ki a Közigazgatási Bíróság elnökévé. Ő volt a Közigazgatási Bíróság utolsó elnöke. Lásd *A Közigazgatási Bíróság 50 éve*, 1947, 302.

⁵³ *A Közigazgatási Bíróság 50 éve*, 1947, 302.

⁵⁴ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII – 10689 – 1945.

⁵⁵ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII – 1903 – 24852/1946. 6454/1946., 6767/1946. számú iratok. (64. doboz)

„a közigazgatási bíróság végérvényesen dönt a törvényben felsorolt közigazgatási jogviták felett”, és hatásköre folyamatosan bővült. Felhívta arra is a figyelmet, hogy a bíróságnak az is feladata, hogy „egységes joggyakorlatot alakítson ki a közigazgatási hatóságok munkájában”, és ez különösen vonatkozik – az ügyek legnagyobb részét kitevő – adó- és illetékügyekben az adóztatás egységes irányelveire, amelynek során a bíróság „reformatórikus jogkörével reparálja azokat a jogsérelmeket, amelyek az állampolgárokat az adóztatás során érik”. Az elnök kiemelte, hogy a bíróság joggyakorlatot kialakító munkája „együttal tanító-munka az adózók felé is, pontosan körülhatárolva adófizetési kötelezettségüket”. A bíróság elnöke részletesen összefoglalta a bíróság létszámának és ügyforgalmának alakulását, tekintetbe véve az ország területében bekövetkezett többszöri változásokat is. Ezzel kapcsolatban a következőt jegyezte meg az emlékiratban: „Ha egyrésztől azt láttuk, hogy a létszámnak a mai mértékre való felemelése a területgyarapodástól függetlenül is szükséges volt, másrészt rá kell mutatnunk arra is, hogy az ország területének a fegyverszüneti megállapodás értelmében bekövetkezett újbóli csökkenése – az eddigi tapasztalatok szerint – alig fogja befolyásolni a bíróságra váró feladatok mérvét, minthogy az sokkal inkább a jogrendszer változásával áll összefüggésben.” Csorba János további érveit is idézzük: „Ha a jövőbe nézünk, azt kell látnunk, hogy a várható beérkezés a normálisnál is nagyobb méreteket fog ölteni, és évi 38-40 ezer ügydarab érkezéssel kell számolni. Ennek első oka az adóalanyok számának – az országterület nagyságától független megnövekedése. A földreform az önálló adózók ezreit teremtette meg, s pedig olyanokét, akik addig nem lévén adóalanyok bizonytalanul, sőt bizalmatlanul állnak az adóztatással szemben, s ezért minden jogorvoslati lehetőséget ki fognak használni, hogy a nekik idegen és újszerű tehertől mentesüljenek, illetőleg annak mérvét olyan mértékben csökkentsék, ahogyan azt jogosnak és méltányosnak látják. [...] De nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy a közigazgatásunknak a demokrácia követelményeinek megfelelő személyi átszervezése során számolni kell az adóztatást végző tisztviselők még nem teljes szakképzettségével és gyakorlatával. [...] Tehát elsődrendű államérdek az, hogy a közigazgatási bíróság jól és gyorsan tudjon dolgozni, aminek egyedüli biztosítója a bíróságnak legalább a mostani létszám mellett, s a mostani begyakorlott összetételben való fenntartása.” A bíróság elnöke az emlékiratban ezt követően rátért arra, hogy a – pénzügyi osztályhoz képest – „számbelileg kisebb munkakörrel rendelkező közigazgatási osztályon is” hasonló a helyzet: „Rövidesen várható a községi és törvényhatósági választások megtartása, ami azután maga után vonja az autonómiák tisztviselőinek választását is.” Csorba János végül a téma politikai vetületére irányította a figyelmet: „Ami pedig azt a kérdést illeti, vajon jelenlegi összetételében alkalmas-e ez a bíróság politikai szempontból vizsgálva a rá váró feladatok megvalósítására, talán elegendő arra a ma már lassan általánosan ismertté vált tényre hivatkozni, hogy ez a bíróság az elmúlt évtizedekben mindenkor megőrizte teljes függetlenségét. Ez volt az a bíróság, mely tömegesen semmisítette meg a kormánypárti mandátumokat, mely a tanúsítvány ügyekben minden »korszellemtől« menten állt az igazság oldalára, mely az 1944 évben napvilágot látott, s a faji üldözés szolgálatába állított jogszabályokat – amennyiben az hatáskörébe tartozott – egyszerűen nem létezőnek tekintette, ez volt az egyetlen főhatóság, mely ellenszegült minden nyugatra telepítési rendelkezésnek, egyetlen tagja sem hagyta el munkahelyét, hanem rendületlenül

örhelyén maradva, még 1944 december havában is jogsegélyt nyújtott a hozzá folyamodóknak. Ez a bíróság nyíltan és bátran ellenszegült a parancsuralmi törekvéseknek. Legyen elegendő e tekintetben dr. Domokos József legfőbb államügyész úrnak most megjelent munkájában (»Kivételes hatalom és rögtönbíráskodás a Horthy uralom alatt«) tett arra a kijelentésére utalni, hogy a Magyar Közigazgatási Bíróság a kivételes hatalomról szóló 4578/1920. M. E. számú rendelet alkalmazhatóságának bírálata kapcsán bátor és egyedülálló állásfoglalásával – »odakiáltotta: Van még bíró Magyarországon!« Megvan tehát a biztosíték ebben a múlt szellemétől érintetlenül hagyott bíróságban arra, hogy a jövőben is minden befolyástól menten lesz az emberi szabadságjogok legfőbb őre. Ami pedig a bírák politikai magatartását egyenként illeti, azt mi sem illusztrálja jobban, mint hogy a jelenlegi 9 főnyi tanácselnöki és 54 főnyi bírói testületből mindössze 3-at igazoltak büntetéssel, a tanácsjegyzők közül pedig csak 1-et. A büntetések alapjául szolgáló kifogások azonban ezeknél sem állottak összefüggésben az érintettek bírói működésével.» Végül a bíróság elnöke azt is hangsúlyozta az emlékiratban, hogy a létszámcsökkentésnek nem lehet alapja a szakképzettség hiánya, mert a bírák és tanácsjegyzők mind kiváló szakemberek, és legfeljebb nyugdíjazás útján lehetne eleget tenni a rendeletnek. Ez pedig – érvelt az elnök – nem hozna könnyebbséget az államháztartásra nézve.⁵⁶

A bíróság működésének dologi feltételeit illetően is a fokozatos megszorítás volt tapasztalható. A leépítési folyamat azonban 1948 őszén felgyorsult. A közigazgatási bíróságot elköltöztették, és a volt helyiségeit, berendezési tárgyainak nagy részét, sőt egyes alkalmazottait is a Magyar Munkásmozgalmi Intézet, a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ), valamint az Országos Diákjóléti és Kollégiumi Hivatal (ODKH) kapta meg.

Mindezek lebonyolításának drasztikus módjáról tanúskodik a közigazgatási bíróság másodelnökének, Dr. Kenessey Pongrácnak⁵⁷ 1948. november 18-án a miniszterelnökhöz írt levele. Ebből a levélből az derül ki, hogy a bíróság másodelnöke azért tartotta fontosnak tájékoztatni a miniszterelnököt „minden egyes átadásról”, mert a „Gazdasági Főtanács jogszabályra való hivatkozás nélkül intézkedett”, így a másodelnöknek nem állt módjában az „átadás megtagadása” és „megakadályozása”. Azt is szóvá tette, hogy tudomása szerint a „Magyar Munkásmozgalmi Intézet nem közület”, és a „részéről átvett berendezési tárgyaknak az átadása sem történt adás-vétellel”. Arról is beszámolt Kenessey Pongrác, hogy az „átadott tárgyak értékelése az átadással egyidejűleg azért nem történt meg, mert az átadás kiválasztás útján, minden haladék nélkül, egyik órától a másikra történt”.⁵⁸ Feljegyzések vannak arról, hogy a közigazgatási bíróság villannyal működő, könyvnyomtatási, illetve sokszorosító berendezését 1948 októberében lefoglalták és átadták a Központi Statisztikai Hivatalnak.⁵⁹ 1948. szeptember 28-án a közigazgatási bíróság az Országos Levéltár részére átadott iratokat, amelynek a jegyzéke megtalálható

⁵⁶ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII – 1903 – 24852/1946. 6767/1946. számú irat. (64. doboz)

⁵⁷ 1945. május 8-án nevezték ki a Közigazgatási Bíróság másodelnökévé. Lásd: *A Közigazgatási Bíróság 50 éve*, 1947, 304.

⁵⁸ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII – 601 – 13086 – 1948. 11743. számú irat. (137. doboz)

⁵⁹ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII – 601 – 13086 – 1948. 10222/1948. számú irat. (137. doboz)

a Miniszterelnökség levéltári anyagai között. Eszerint a közigazgatási bíróság pénzügyi irattárának, közigazgatási irattárának dokumentumait, irattári sorkönyveket, iktató és kiadói könyveket, bekötött tárgyalási jegyzőkönyveket, az 1947. évi választási névjegyzék ügyében panaszok iratait, valamint „az elcsatolt területről származó nem expedált ügyek” iratait adták át az Országos Levéltárnak.⁶⁰ Az épület alagsorának egyes helyiségeiben a Magyar Munkásmozgalmi Intézetet helyezték el, és ez az intézet kapta meg a berendezési tárgyak egy részét, valamint a könyvtárat is 1948 szeptemberében. Az Országos Diákjóléti és Kollégiumi Hivatalnak szintén juttattak a berendezési tárgyakból.⁶¹

Kenessey Pongrác másodelnök 1948. október 13-án kelt levelében értesítette a miniszterelnököt arról, hogy a közigazgatási bíróság a XI. kerületbe, a Bartók Béla útra költözött.⁶² 1948 őszén a közigazgatási bírósághoz a különböző tárcáktól szolgálatra beosztott tisztviselők beosztását is megszüntették.⁶³ Ezzel párhuzamosan a „feleslegessé vált alkalmazottak átengedése” ügyében is történtek intézkedések. Ezeket az alkalmazottakat többnyire minisztériumoknál kívánták elhelyezni, de igényt tartott a hivatalnokokra az Országos Diákjóléti és Kollégiumi Hivatal, az Országos Árhivatal, valamint az Országos Könyvkiadó Hivatal is. Kimutatást készítettek a „Közigazgatási Bíróság segédhivatali és altiszti karáról”, amelyben mindenkinek a neve mellett „javaslat” állt a további elhelyezést, vagy nyugdíjazást illetően. A felsorolásból érdemes kiemelni Kerkay Sándort, aki „főigazgató” beosztásban volt a bíróságnál, és az átadás-átvételi jegyzékeken a közigazgatási bíróság részéről rendszerint az ő neve szerepel aláíróként. Kerkay további elhelyezésére nézve a következőt javasolták: „Olyan beosztást adni, ahol nem mint vezető dolgozik és felekkel sem érintkezik.”

Ezekben a hónapokban a közigazgatási bíróság másodelnöke folyamatosan küzdött azért, hogy fenn tudja tartani a bíróság működőképességét. Több esetben kérte az alkalmazottak visszatartását, hogy az ügyek elbírálását folytatni tudják. Az iratokból azt is megtudhatjuk, hogy a bíróság az elköltöztetéssel nagyon előnytelen helyzetbe került, mert a másodelnök a miniszterelnöknek az alábbi részletekre is felhívta a figyelmét: „Horváth Lajos szakaltisztre vonatkozóan megjegyzem, hogy az altisztek tennivalója a bíróságnak új helyiségeibe átköltözésével nem csökkent, mert bár az új helyiségek kisebb terjedelműek a bíróság székházánál, de a három új helyiség távol esik egymástól (Bartók Béla út 1., 35. és 56. sz.) és emiatt az altiszteket nagyon igénybe veszi a gyakori küldönci szolgálat.”⁶⁴

⁶⁰ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII – 601 – 13086 – 1948. 10739., 10741. számú iratok. (137. doboz)

⁶¹ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII – 601 – 13086 – 1948. 10796., 10951., 10952. számú iratok. (137. doboz)

⁶² MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII – 601 – 13086 – 1948. 10980. számú irat. (137. doboz)

⁶³ Az iratokban a következő nevek olvashatók: Márffy Albin, Vékony Zoltán, Bárczy István, Kovács Dezső, Trunkó István, Sobor Ede, Tasi Kálmán, Kozocsa Jenő, Szájely Ernő, Szoyka Kornél, Kászonyi Ferenc, Mattyasovszky Pál, Sipos József, Versényi György, Bélafalvy István.

⁶⁴ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII – 601 – 13086 – 1948. (137. doboz)

A közigazgatási bíróság másodelnöke 1949. március 1-jén – tehát már a bíróság megszüntetéséről szóló törvény elfogadása után, de még a törvény hatálybalépése előtt – személyi kérdésekkel kapcsolatos levelet írt a miniszterelnöknek. Ebben leírta, hogy a közigazgatási bíróság „*tervebe vett*” megszüntetése okán „*13 segédhivatali alkalmazottat (köztük 12 leírót) helyeztek rendelkezési állományba, illetőleg neveztek ki és rendeltek át más hatóságokhoz*”, aminek folytán „*a bíróság leíróinak száma 17 személyről 5-re csökkent*”. A másodelnök szerint ennyi leíróval nem lehetett „*elvégeztetni az ítéletek kiadmányainak leírását*”. Kenessey azzal érvelt, hogy az 1949. évi II. törvény hatálybalépéséig előreláthatóan még 2-3 hónap telik el, addig a bíróság „*nyolc állandó tanácsban folytatja működését, és az ügyirat-befolyás a múlttal szemben nemhogy csökkent volna, hanem emelkedett*”. Számszerűségében ez azt jelentette, hogy 1948-ban összesen 17 251 ügyirat érkezett a bírósághoz, ezzel szemben 1948. november 1-től 1949. január 31-ig már 4447 ügyirat folyt be. A másodelnök részletesen kifejtette, hogy a „*nyolc állandó tanács hetenként kb. 600 ítéletet hoz és az előadók hetenként kb. 100 darabot intéznek el az ülésen kívül*”, a rendelkezésre álló 5 leíró pedig „*a részletes indokolást tartalmazó ítéletekből (fejenként naponta legfeljebb 8-10 darabot) összesen heti cca 250-300 darabot ír le úgy, hogy a leírási hátralék hetenként átlag 400 darabbal növekszik, holott a bíróság megszűnéséig az ítéletek mind leírandók, mert a bíróság ügyrendje szerint az ítéletek kiadmányait a tanácselnök és az előadó saját kezűleg kötelesek aláírni és a bíróság megszűnése után erre aligha lesz mód*”. Azt kérte a másodelnök a miniszterelnöktől – mint a közigazgatási bíróság „*főfelügyeleti hatóságától*” –, hogy intézkedjen a belügyminiszternél és a pénzügyminiszternél, valamint a „*Ki-nevezési és Alkalmazási Bizottságnál*” (KAB), hogy a rendelkezési állományba helyezett közigazgatási bírósági segédhivatali alkalmazottak közül „*özv. Havrán Lászlóné, Nováky Józsefné, Kéler Magda és Pál Irén [...] a közigazgatási bírósághoz szolgáltatattal berendeltessenek*”. Egy 1949. április 5-ei feljegyzésből az derül ki, hogy a belügyminiszter öt segédhivatali alkalmazottat május 18-áig terjedő időre a rendelkezési állományból „*a bírósághoz szolgálatra berendelt*”.⁶⁵

Az ismertetett levél kelte után másnap, 1949. március 2-án Kenessey Pongrácz újabb feljegyzést készített a miniszterelnök felé, melyben egy további alkalmazott, Ihring Róbertné Schafhauser Eleonóra – a közigazgatási bíróság tényleges megszűnéséig történő – visszahelyezését kérte, akit időközben az Országos Földhivatalnál szándékoztak alkalmazni. A másodelnök kifejtette, hogy órá azért volt szükség, mert Ihringné „*az ítéletek leírása mellett az elnökségnél begyakorlott kezelési teendőket*” is végzett. A március–áprilisi levélváltásokból azt tudhatjuk meg, hogy a Miniszterelnökségen magukévá tették a közigazgatási bíróság másodelnökének az érveit, és többször közbenjártak a földművelésügyi miniszternél, hogy Ihring Róbertnét helyezték vissza a bírósághoz. Azzal nyomatékosították a közigazgatási bíróság másodelnökének érveit, hogy „*a bíróság megszüntetéséről szóló tc. értelmében az ítéleteket a tanács elnökének alá kell írnia, így tehát leírási hátraléknak a bíróság megszüntekor nem szabad maradnia*”, az akkori helyzetben azonban

⁶⁵ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII. tétel – 1949 – 1843 – 10642. (169. doboz)

a leírási hátralék egyre csak szaporodott. A Miniszterelnökség szerint a „*még szolgálatban álló leírókkal*” ezt a hátralékot nemhogy megszüntetni nem lehetett volna, „*hanem még csak növekedését megállítani sem*”.⁶⁶

A személyi kérdésekben a bizonytalanság még sokáig fennállt a közigazgatási bíróság működésének tényleges befejezése után is. Figyelemreméltó a dokumentumok között a Pénzügyminisztérium Döntőbizottságok titkárságának 1949. szeptember 22-én a miniszterelnökhöz intézett feljegyzése. A titkárság iratából kiderül, hogy a pénzügyminisztérium már korábban értesítette a miniszterelnököt arról, hogy „*a megszűnt Közigazgatási Bíróság bírái és alkalmazottai közül*” kiket jelöltek, illetve osztottak be a pénzügyi és illetményügyi döntőbizottságokhoz. Ez az „*értesítés*” nem található a hivatkozott iratok között, ám ebben a feljegyzésben benne van az, hogy azoknak a volt bírának és alkalmazottnak az illetményét, akik a döntőbizottság valamelyikéhez kerültek, 1949. október 1-től a pénzügyi tárca folyósította számukra. A döntőbizottságok titkársága egyúttal felkérte a miniszterelnököt arra, hogy a szóban forgó feljegyzésben felsorolt volt közigazgatási bírósági bírák illetményének folyósításáról 1949. október 1-től intézkedjen, továbbá megnevezett volt közigazgatási bírósági szakaltiszteket is, akiket nem osztottak be a döntőbizottságokhoz, és számukra is kérte a miniszterelnöktől az illetmények folyósítását. A titkárság mellékelte a „*nevezettek szolgálati és minősítési táblázatait*” is.⁶⁷

Az 1949. novemberi iratokból arról kapunk információt, hogy ezt követően miként igyekeztek rendezni a már megszüntetett közigazgatási bíróság altisztjeinek az illetményét. A Minisztertanács Elnöke az ügyben feljegyzést készített a pénzügyminiszternek. Ebben Dobi István kifejtette, hogy noha a megszüntetett közigazgatási bíróság „*egyres altisztjeinek további beosztásáról és illetményeinek folyósításáról*” a korábbi pénzügyminiszteri átirat értelmében neki kellene gondoskodnia, azonban a vezetése alatt álló „*hivatal létszámába*” nem kívánta őket felvenni, ezért „*rendelkezési állományba*” helyezte őket. Dobi azt írta, hogy a „*rendelkezési állomány időtartamára járó illetményeik kifizetésére*” nincsen fedezete, így azt kérte a pénzügyminisztertől, hogy „*a rendszeres illetmények alrovaon 6854 Ft póthitelt soron kívül*” bocsásson rendelkezésére. A pénzügyminisztérium azt válaszolta, hogy a „*minisztertanács hozzájárulásától feltételezetten*” „*6900 Ft póthitelt*” bocsát rendelkezésre, és egyidejűleg értesítette a Magyar Nemzeti Bank pénzforgalmi osztályát, a „*hitel*” megnyitásáról.⁶⁸

⁶⁶ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII. tétel – 1949 – 1843 – 10642. (169. doboz)

⁶⁷ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII. tétel – 1949 – 1843 – 10642. 9121/1949. számú irat. (169. doboz) A következő volt bírák neveit tartalmazza a felsorolás (nem teljes): Kenessey Pongrác, Fogler Béla, Baross Pál, Bíró Balázs, Burghardt István, Gál Jenő, Porkoláb Richárd, Molnár Gyula, Hegyessy Gyula, Osztróluczky Gyula, Pálffy Andor, Kéler Tibor, Zettl Ágoston, Pagonyi Gyula, Nemerey Béla, Némethy Imre, Szarukán Zoltán, Semerédy Sándor, Lukáts Zoltán, Bartha Bertalan, Posta Lajos, Domé József, Homonnay Zoltán, Berzsényi László, Urbán Géza, Farkas Sándor, Gálffy Kálmán, Kászonyi Ferenc. Itt szükséges megjegyezni, hogy az iratok összetűzése miatt nem minden név olvasható a dokumentumon, továbbá minden bizonnyal elírás a „Zsindely Ferenc” név, ugyanis nem ő, hanem a testvére, Zsindely László volt közigazgatási bíró. Lásd ehhez: KÖBEL 2012, 171–194.

⁶⁸ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII. tétel – 1949 – 1843 – 10642. Közigazgatási Bírósági altisztek illetményeire póthitel, 10.441/1949. számú irat. (169. doboz)

A közigazgatási bíróság bíráinak a státusa a bíróság megszüntetésének átmeneti időszakában, egyéni helyzetükből adódóan, különbözőképpen alakult. Egyenként vizsgálták meg, hogy kinek mennyi szolgálati ideje van. Az alábbiakban két példát emelünk ki. Az egyik ítélelőbíró, *Dr. Tomka János*, 1949 júniusában betegsége miatt kért végleges nyugállományba helyezését. A nyugállományba helyezést szolgálati ideje is indokolta, de kérését tisztiorvosi bizonyítvánnyal támasztotta alá. Kérését a – még működő – közigazgatási bíróság támogató levélben továbbította a miniszterelnökhöz.⁶⁹ Volt olyan közigazgatási bírósági bíró, *Dr. Kászonyi Ferenc*, akinek a közigazgatási bírósághoz tanácsjegyzői minőségben történt beosztását a Miniszterelnökség már 1948. szeptember 30-án megszüntette, és felszólították, hogy „*haladéktalanul jelentkezzen szolgálattételre a státusa szerint illetékes miniszterelnökség elnöki osztályának vezetőjénél*”. Kászonyi Ferencet 1949. szeptember 15-től rendelkezési állományba helyezték, és tájékoztatták arról, hogy amennyiben három hónapon belül a közszolgálat keretében „*alkalmaztatására*” nem lesz lehetőség, „*szabályszerű végelbánás alá*” vonják.⁷⁰ Egy későbbi feljegyzés szerint Kászonyi Ferencet 1949. december 15-ével ideiglenes nyugállományba helyezték. A határozatban felhívták a volt közigazgatási bírósági bírót, hogy a határozat ellen „*jogában áll a kézhezvételtől számított 15 napon belül az illetményügyi döntőbizottsághoz panasszal élni*”.⁷¹

4. KÖZIGAZGATÁSI HATÓSÁG MINT RENDŐRI BÜNTETŐBÍRÁSKODÁS

A második világháborút követően a fokozatosan sztálini mintára kiépülő államszervezetben a jogi garanciák egyre inkább leépültek, a közigazgatás rendészeti jellege erősödött, és a fogalmak, hatáskörök is összekuszálódtak.⁷² 1949-ben a járásbírók hatásköréből a kihágások nagy része a rendőri büntetőbírászkodás hatáskörébe került át, megosztva a hatásköröket – két rendőri büntetőbíróság – a rendőrség és a közigazgatási hatóság között. A tanulmány ezen részében azt nézzük meg, hogy a közigazgatási bíróság megszüntetésével párhuzamosan, illetve azt követően milyen további, a közigazgatás rendészeti jellegét érintő jogszabályi változás történt.

1949-ben a kihágásokra vonatkozó bírói hatáskört újraszabályozták. Az 1949. évi 19. számú törvényerejű rendelet (1949. december 3-án adták ki)⁷³ a bírói hatásköröket egy-

⁶⁹ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII. tétel – 1949 – 1843 – 10642. Dr. Tomka János közigazgatási bírósági ítélelőbíró nyugállományba helyezése, 6800/1949. számú irat. (169. doboz)

⁷⁰ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII. tétel – 1949 – 1843 – 10642. Dr. Kászonyi Ferenc rendelkezési állományba helyezése, 8457/1949. számú irat. (169. doboz)

⁷¹ MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII. tétel – 1949 – 1843 – 10642. Dr. Kászonyi Ferenc és társainak lakcíme, 10.915/1949. számú irat. A közigazgatási bíróság egyes alkalmazottainak végelbánás alá vonása, 10.559/1949. számú irat. (169. doboz)

⁷² Magyary Zoltán 1942-ben a rendőri büntetőbírászkodás fogalmát a következőképpen határozta meg: „*A közigazgatási hatóságok elé utalt kihágási ügyekben való bírászkodás, ideértve a jövedéki büntetőbírászkodást is.*” MAGYARY 1942, 566.

⁷³ Magyar Közlöny – Törvények és Törvényerejű Rendeletek Tára, 1949. december 3. 252. szám.

felől jogszabályok hatálybalépésének időpontjához kötve, másfelől pedig a járásbíróság és a rendőri büntetőbíróság (közigazgatási hatóság, illetve rendőrség), valamint az Országos Terhivatal elnöke hatáskörét érintve szabályozta. Ennek megfelelően az 1949. évi július hó 1. napja előtt hatályba lépett jogszabályok szerint a járásbíróság hatáskörébe utalt kihágások miatt az eljárás a rendőri büntetőbíróságra tartozott. Ez alól csak a törvényerejű rendelet mellékletében felsorolt kihágások jelentettek kivételt. Az 1949. évi július hó 1. napján vagy azt követően hatályba lépett jogszabályok szerint járásbírósági hatáskörbe utalt kihágások miatt, úgyszintén a törvényerejű rendelet mellékletében felsorolt kihágások miatt továbbra is a járásbíróság járt el.⁷⁴ A melléklet három fő pontból (A, B, C pontok) álló, egyetlen *Jegyzéket* tartalmazott a „*jársbírósági hatáskörben megmaradó kihágásokról*”, amelyben összesen huszonkettő kihágási esetet soroltak fel. Például: uzsora és káros hitelügylet, tenger alatti kábelek védelme, házassági jog, találmányi szabadalmak, sajtó, becsület védelme, bélyegek védelme, külföldiekkel való fizetési forgalom ellenőrzése, cégjog egyes rendelkezései stb.⁷⁵

A törvényerejű rendelet előírta azt, hogy további jogszabály, mégpedig egy *belügyminiszteri rendelet* fogja megállapítani azt, hogy az 1. § értelmében rendőri büntetőbíráskodásra utalt kihágások közül melyek miatt tartozik az eljárás a *közigazgatási hatóság mint rendőri büntetőbíróság* hatáskörébe, és mely kihágások miatt a *rendőrség* hatáskörébe.⁷⁶

Azon cselekmények elbírálása, amelyeket a *törvényerejű rendelet hatálybalépése után* (1949. december 15.) *nyilvánítottak kihágássá*, csak abban az esetben tartozott a járásbíróság hatáskörébe, ha azt törvény, törvényerejű rendelet, minisztertanácsi rendelet vagy miniszteri rendelet kifejezetten a járásbíróság hatáskörébe utalta.⁷⁷ Külön szabályozta a törvényerejű rendelet az Országos Terhivatal elnökének rendeletében meghatározott kihágások elbírálását, mégpedig úgy, hogy ezekben az esetekben a szakminiszter hatáskörében az *Országos Terhivatal elnöke* járt el.⁷⁸ A törvényerejű rendelet a hatálybalépéskor már folyamatban levő ügyekre nézve úgy rendelkezett, hogy *a rendeletet már azokban az ügyekben is alkalmazni kell, amelyekben a járásbíróság még nem tűzött ki tárgyalást, illetve még nem bocsátott ki büntetőparancsot*.⁷⁹

A belügyminiszter még a törvényerejű rendelet hatálybalépése előtt kiadta rendeletét a hatásköri kérdésekről, és a két jogszabály együtt lépett hatályba 1949. december 15-én. A 643.000/1949. (256) B. M. számú rendelet a *jársbíróság hatásköréből a rendőri büntetőbíróság hatáskörébe utalt kihágásokban eljáró hatóságok megállapítása tárgyában*⁸⁰ azt szabályozta, hogy a járásbíróság hatásköréből a rendőri büntetőbíróság hatáskörébe kerülő

⁷⁴ 1949. évi 19. számú törvényerejű rendelet a kihágásokra vonatkozó bírói hatáskör újabb szabályozása tárgyában 1. § (1)–(2) bek.

⁷⁵ Melléklet az 1949. évi 19. számú törvényerejű rendelet 1. §-ához.

⁷⁶ 1949. évi 19. számú törvényerejű rendelet 2. §.

⁷⁷ 1949. évi 19. számú törvényerejű rendelet 3. §.

⁷⁸ 1949. évi 19. számú törvényerejű rendelet 4. §. Ez a szakasz – a szakminiszter hatáskörét illetően – visszautalt a közigazgatás rendezéséről szóló 1929. évi XXX. törvénycikk 59. § (1) bek. 3. pontjára.

⁷⁹ 1949. évi 19. számú törvényerejű rendelet 5. §.

⁸⁰ *Magyar Közlöny*, 1949. december 10. 256. szám.

kihágások miatt mely esetekben jár el a rendőrség, illetve mely esetekben a közigazgatási hatóság. Eszerint a rendőrség hatáskörébe azoknak a kihágásoknak az elbírálása került, amelyekkel kapcsolatos ügyintézés is az akkor hatályban levő 90.089/1919. B. M. számú rendelet⁸¹ 1–3. pontja értelmében a rendőrség hatáskörébe tartozott, a többi kihágás elbírálása pedig a közigazgatási hatóság hatáskörébe került.⁸²

A BM rendelet mellékletében *Jegyzék* tartalmazta a járásbíróóság hatásköréből a rendőri büntetőbíróóság hatáskörébe kerülő kihágásokat. A *Jegyzék I. része* felsorolta azokat a jogszabályokat, amelyekben a megállapított kihágások miatt az eljárás a rendőrség hatáskörébe, a *Jegyzék II. részében* pedig azokat találjuk, amelyekben az eljárás a közigazgatási hatóság hatáskörébe tartozott. A *Jegyzékben a jogszabályok tárgya és száma* után zárójelben a *harmadfokon eljáró bíróságot*, és – amennyiben ez a *Kihágási Tanács* volt – ezenfelül azt a minisztert is megnevezték, akit az 1929. évi XXX. törvény⁸³ 59. § (1) bekezdése 3. pontjának alkalmazása szempontjából *szakminiszternek* kellett tekinteni.⁸⁴ A rendelet kimondta azt, hogy a *Jegyzék* csak a hatályban levő jogszabályokat tartalmazza. Továbbá az is benne volt a rendeletben, hogy ha a *Jegyzék* valamely kihágást megállapító jogszabályt nem tüntetett fel, illetve ha *kétség merült fel* abban a tekintetben, hogy valamely – korábban a járásbíróósághoz tartozott – kihágás miatt az eljárás a rendőrségnek vagy a közigazgatási hatóságnak hatáskörébe tartozott-e, a rendőri büntetőbíróóság erről *jelentést tett a belügyminiszternek*.⁸⁵

A *Jegyzékben* több esetben csak a „*Kbtk.*” egyes paragrafusaira történt utalás. A rövidítést nem oldotta fel a rendelet, ám minden bizonnyal itt az 1879. évi kihágási büntetőtörvénykönyvről volt szó.⁸⁶ A *Jegyzék I. részében* a rendőrség hatáskörébe tartozó, 12 pontos felsorolás olvasható. Ezek körül 5 pont utal a *Kbtk.* több szakaszára, 7 pont pedig más jogszabályokra (például a távirda, a távbeszélő és egyéb villamosberendezésekről szóló

⁸¹ A belügyminiszter 1919. évi 90.089. számú rendelete az állami rendőrség ügyintéző hatásköréről. (Rendeletek Tára, 1092–1096.) Ez a rendelet kimondta, hogy az állami rendőrség hatáskörébe tartozik a közbiztonsági rendszert egész körének ellátása, az igazgatási rendszert gyakorlása a törvények és rendeletek által hatáskörébe utalt közigazgatási ügyekben, továbbá az általa intézett közigazgatási ügykörben felmerült kihágások tekintetében, és végül a szorosan vett rendőri szolgálat ellátása valamennyi közigazgatási ügyben. A közbiztonsági rendszert terén a következő hatáskörök (kérdéskörök) voltak (a teljesség igénye nélkül): egyesületek működésének ellenőrzése, betiltása; bejelentett nyilvános gyűlések engedélyezése, feloszlata; sajtórendészeti teendők; külföldiek tartózkodása, ellenőrzése, kiutasítása, leánykereskedelem, kivándorlás, kémkedés, csempészet; kényszerrendszabályok, kiutasítás, kitiltás, előállítás stb. Az igazgatási rendszert körében a következő ügyekben volt hatásköre az állami rendőrségnek (a teljesség igénye nélkül): nyilvános színi előadások, hangversenyek stb. engedélyezése, rendőri felügyelet gyakorlása; közkerölcs és közszemérem érdekeinek védelme, kéjnyók engedélyezése; erkölcsi bizonyítványok kiállítása; cselédügy intézése; szálloda, panzió, vendégház, italmérés stb.; személy- és áruszállítás; hálazás engedélyezése; gyűlő, robbanó anyagok; fémedények; állatkínzás; fegyverek, lőszer; építményekkel szembeni közbiztonsági szabályok; tüzesetek, árvíz, földrengés; hirdetések; fegyencek nyilvántartása; ön- és közveszélyes elmebeteg; talált tárgyak.

⁸² 643.000/1949. (256) B. M. számú rendelet 2. §.

⁸³ Lásd a közigazgatás rendezéséről szóló 1929. évi XXX. törvényt.

⁸⁴ 643.000/1949. (256) B. M. számú rendelet 3. §.

⁸⁵ 643.000/1949. (256) B. M. számú rendelet 4. §.

⁸⁶ 1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról.

törvény, Magyarország külkereskedelmi statisztikájáról szóló törvény, a mérnöki rendtartásról szóló törvény, a hivatalos statisztikai szolgálatokról szóló törvény, a nemzetvédelmi kereszt jelvényének, valamint a felvidéki, erdélyi és délvidéki emlékérmek viselésnek megtiltásáról szóló M. E. rendelet).⁸⁷ A Jegyzék II. részében az előzőnél jóval hosszabb, 34 pontos felsorolás található. Például a következők: kézizálogkölcson ügyletről szóló törvény (pénzügyminiszter), állami anyakönyvekről szóló törvény (belügyminiszter), tisztességtelen versenyről szóló törvény (szakminiszter az a miniszter, akinek a felügyelete alá vállalat, üzlet tartozott), betegségi és baleseti biztosításról szóló törvény (népjóléti miniszter), öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére szóló kötelező biztosításról szóló törvény (népjóléti miniszter), honvédelemről szóló törvény (honvédelmi miniszter), építőtakaréküzlet szabályozásáról szóló törvény (pénzügyminiszter), közellátásügyi miniszter árszabályozó hatásköréről szóló M. E. rendelet (Országos Tervhivatal elnöke), munkások családi pótlékáról szóló M. E. rendelet (népjóléti miniszter), gazdasági munkavállalók társadalombiztosításával kapcsolatos rendeletek (népjóléti miniszter), az állami anyakönyvezés szabályainak a házasságon kívül született gyermek jogállásával kapcsolatos törvény (belügyminiszter), mezőgazdasági haszonbérletekre vonatkozó kormányrendelet (földművelésügyi miniszter), postapénzforgalom kiterjesztéséről szóló kormányrendelet (pénzügyminiszter), az állami és állami érdekeltségű vállalatok ellenőrzéséről szóló kormányrendelet (Minisztertanács elnöke), a Magyar Olasz Bank nyugdíjaisai nyugdíjának rendezéséről szóló kormányrendelet (népjóléti miniszter), a vállalati nyugdíjpénztárakkal kapcsolatos kormányrendelet (népjóléti miniszter), a dolgozók által az öregségi (nyugbér-) ellátás felemelése érdekében önként megajánlott 1%-os hozzájárulással kapcsolatos kormányrendelet (népjóléti miniszter), alapítványok bejelentéséről szóló kormányrendelet (népjóléti miniszter), a nyugdíjszerződéseket felülbíró bizottság eljárásáról szóló népjóléti miniszteri rendelet (népjóléti miniszter), egyes mezőgazdasági cikkek külföldre szállításának szabályozásáról szóló rendeletek (külkereskedelmi miniszter).⁸⁸

További kutatás és tanulmány tárgya lehet az 1940-es és 1950-es évek zavaros és kusza rendőrségi és közigazgatási hatásköri jogszabályainak és joggyakorlatának a feltárása. Mind a háború előtti jogszabályok továbbélésére, mind pedig az újonnan született joganyagra nézve elmondható a pártállami önkényes jogalkalmazás és jogértelmezés. Azt is fontos lenne kimutatni, hogy a felsorolt hatáskörök közül mennyi alapult a második világháború előtti jogszabályokon, és mennyi a már háborút követően elfogadott jogszabályokon, és mi lett a későbbiekben ezeknek a kihágásoknak (szabálysértéseknek) a tényállása, továbbá hogyan alakultak a hatáskörök. A rendeletben megjelölt harmadfokon eljáró „bírósról” is érdemes lenne bemutatni, hogy milyen arányban jelentette ez a belügyminisztert, és milyen arányban más szakminisztereket. Ebben a tanulmányban mindezek kifejtésére nem vállalkozhatunk, ám a kutatás lehetséges további irányára szükségesnek

⁸⁷ 643.000/1949. (256) B. M. számú rendelet, Melléklet a 3. §-hoz. Jegyzék, I. rész. A rendőrség, mint rendőri büntetőbíró hatáskörébe tartozó ügyek.

⁸⁸ 643.000/1949. (256) B. M. számú rendelet, Melléklet a 3. §-hoz. Jegyzék, II. rész. A közigazgatási hatóság, mint rendőri büntetőbíró hatáskörébe tartozó ügyek.

tartjuk rámutatni. Annyit azonban mindenképpen megállapíthatunk, hogy a fentiekben bemutatott hatásköri változások révén a járásbíróóság hatásköre leszűkült, a rendőri büntetőbíráskodás hatásköre pedig kibővült, különösen igaz ez a közigazgatási hatóság hatásköri gyarapodására nézve.⁸⁹ Azt is leszögezhetjük, hogy ezekben az esetekben a „harmadfokon eljáró bíróság” sem volt valódi bíróság, hanem a végrehajtó hatalomnál, miniszteri szinten zárultak le az ügyek, így nem érvényesült a független bírói kontroll.

5. KONKLÚZIÓ

A fentiekben három fő pont köré csoportosítottuk a közigazgatási bíróság 1949-ben történt megszüntetésének körülményeivel és következményeivel kapcsolatos kutatási eredményeket. Bemutattuk az 1949. évi II. törvény elfogadása és hatálybalépése körüli jogalkotási lépéseket, amelyek nyomán a közigazgatási bíróság helyébe lépett a pénzügyi és illetményügyi döntőbizottság, és azzal egyidejűleg megszűnt a korábbi bírói jogvédelem is. A levéltári dokumentumok feltárták előttünk, hogy a bíróság bírái és alkalmazottai milyen méltatlan helyzetbe kerültek a bíróság megszűnésekor. Megtörtént az a paradox helyzet, hogy több volt bírónak határozatban hívták fel a figyelmét arra, hogy *„jogában áll a kézhezvételtől számított 15 napon belül az illetményügyi döntőbizottsághoz panasszal élni”*. A dolgozatban ráirányítottuk a figyelmet arra, hogy a közigazgatási bíróság megszüntetésével egyidejűleg erősödött a közigazgatási hatóságok rendészeti jellege, és a járásbíróóság hatásköréből a kihágások nagy része a rendőri büntetőbíráskodás (a rendőrség és a közigazgatási hatóság) hatáskörébe került át.

⁸⁹ Lásd ehhez a Belügyi Közlöny 1951. évi számait, amelyben számos jogszabályban található a *„végrehajtó bizottság, mint rendőri büntetőbíróóság”* eljáró hatóságként megjelölve. Például a *földművelésügyi miniszter 18055/1951. (VI. 3.) F. M. számú rendelete a növényvédelmi zárszolgálat végrehajtásáról*. (Közigazgatási rendszám: 8.350.) *Belügyi Közlöny*, 1951/1. szám. 10.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. ACZÉL György – GÖRGEY Mihály (1952): *A Központi Döntőbizottság elvi határozatai és közleményei*. Budapest, Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó.
2. *A Közigazgatási Bíróság 50 éve* (1947). Kiadta a Magyar Közigazgatási Bíróság.
3. BODNÁR József – CSÉCSI Kálmán – CSILLAG György – GIDÁLI Gábor – HAVASI László – JUHÁSZ László – KOMORNIK Vilmos – KUCSERA László – MÁRKUS Sándor – OLLÉ Ferenc – PÁLFI József – SELMECI György – SZEGEDI V. Tibor – SZÉP László – TAKÁCS István – TIHANYI Sándor – TÓTH László – ZINNER Tibor (1981): *Az állam biztonsága ellen kifejtett tevékenység és az ellene folytatott harc*. I–IV. rész. ÁBTL – 4.1. – A – 1363/1,2,3,4. Budapest.
4. GÖRGEY Mihály – HAVASI Győző (1964): *A Központi Döntőbizottság elvi határozatai és iránymutatásai (1948–1962)*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
5. KÖBEL Szilvia (2012): Egyházi szálak az 1951–1953 közötti budapesti kitelepítések egyes eseteiben. In GYARMATI György – PALASIK Mária szerk.: *A Nagy Testvér szatócsboltja: Tanulmányok a magyar titkosszolgálatok 1945 utáni történetéből*. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. Budapest, L'Harmattan. 171–194.
6. KÖBEL Szilvia (2018): „A végső döntés illesse az illetékes minisztert!” A közigazgatási bíróság 1949-ben történt megszüntetésének előzményei. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2. sz. 50–79.
7. MAGYARY Zoltán (1942): *Magyar közigazgatás – A közigazgatás szerepe a XX. század államában; A magyar közigazgatás szervezete, működése és jogi rendje*. Budapest, Magyar Királyi Egyetemi Nyomda. Elérhető: http://mtdaportal.extra.hu/books/magyary_zoltan_magyar_kozigazgatas.pdf (Letöltés dátuma: 2018. 01. 09.)
8. OTTE, Stefan – KUSIOR, Siegfried – RÖSLER, Heinz (1969): *Die Konfliktkommission. Arbeitsmaterialien für die Tätigkeit der gesellschaftlichen Gerichte in den Betrieben*. Berlin, Verlag Tribüne.

Internetes forrás

1. Országgyűlési Napló. Az Országgyűlés 27. ülése 1950. évi május hó 10-én. Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1949_02/?pg=14&layout=l&query=k%C3%B6zigazgat%C3%A1si%20b%C3%ADr%C3%B3s%C3%A1g (Letöltés dátuma: 2018. 03. 05.)

Jogszabálygyűjtemények

1. Rendeletek Tára, 1919.
2. Magyar Közlöny 1945, 1949–1950.
3. Magyar Közlöny – Törvények és Törvényerejű Rendeletek Tára, 1949.
4. Belügyi Közlöny, 1951.

Jogi források

1. 102/1952. (XI. 10.) M. T. számú rendelet a döntőbizottsági eljárásról szóló 207/1951. (XII. 8.) M. T. számú rendelet módosításáról
2. 18055/1951. (VI. 3.) F. M. számú rendelet a növényvédelmi zárszolgálat végrehajtásáról
3. 1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról
4. 1919. évi 90.089. B. M. számú rendelet az állami rendőrség ügyintéző hatásköréről
5. 1928. évi XLIII. törvénycikk a hatásköri bíróság hatáskörének kiterjesztéséről és szervezetének módosításáról
6. 1929. évi XXX. törvény a közigazgatás rendezéséről
7. 1940. évi XVIII. törvénycikk a magyar állam biztonságát és nemzetközi érdekét veszélyeztető egyes cselekmények büntetéséről
8. 1949. évi 19. számú törvényerejű rendelet a kihágásokra vonatkozó bírói hatáskör újabb szabályozása tárgyában
9. 1949. évi II. törvény a közigazgatási bíróság megszüntetéséről
10. 1950. évi 19. számú törvényerejű rendelet a közigazgatási panaszjog megszűnése tárgyában
11. 1950. évi I. törvény a helyi tanácsokról
12. 2.570/1945. M. E. számú rendelet a Magyar Közigazgatási Bíróságnál a bírák esküteleiről
13. 207/1951. (XII. 8.) M. T. számú rendelet a döntőbizottsági eljárásról
14. 4.080/1949. (121) Korm. számú rendelet a közigazgatási bíróság megszüntetéséről szóló 1949. évi II. törvénycikk hatálybaléptetése és végrehajtása, valamint a pénzügyi, illetményügyi és hatásköri döntőbizottságokra vonatkozó szabályok megalkotása tárgyában
15. 5.000/1946. M. E. sz. rendelet az államapparátus egyensúlyának helyreállítása érdekében szükséges egyes rendelkezésekről
16. 51/1955. (VIII. 19.) M. T. számú rendelet a döntőbizottságokról és a döntőbizottsági eljárásról
17. 57.500/1949. (149) eln. D. P. M. számú rendelet a pénzügyi és illetékügyi döntőbizottságok megalakítása és ügyvitele tárgyában
18. 643.000/1949. (256) B. M. számú rendelet a járásbírói hatásköréből a rendőri büntetőbírói hatáskörébe utalt kihágásokban eljáró hatóságok megállapítása tárgyában

Levéltári források

1. ÁBTL – 4.1. – A – 1363/1,2,3,4.
2. MNL OL – XIX – A – 1 – j – XIII. tétel. Miniszterelnökség iratanyaga, 1945–1949.

Dr. Köbel Szilvia PhD, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának tudományos főmunkatársa, egyetemi docens a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi Tanszékén. 2003 óta az ELTE ÁJK Alkotmányjogi Tanszékén önálló kurzust tart a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, 2010 óta a KRE ÁJK-n alkotmányjogot és egyházjogot oktat. A Magyar Alkotmányjogászok Egyesülete tudományos tanácsadó testületének választott tagja. 2003-ban szerezte meg PhD-fokozatát az ELTE ÁJK-n. Doktori értekezése 2005-ben jelent meg „*Oszd meg és uralkodj!*” *A pártállam és az egyházak* címmel. 1995 óta folytat levéltári kutatásokat. Kutatási területe a politikai szabadságjogok közjogtörténeti, alkotmányjogi szempontból történő vizsgálata 1945-től napjainkig, ezen belül foglalkozik az állam és egyházak viszonya, lelkiismereti és vallásszabadság, szólásszabadság, rendszerváltozás, információs kárpótlás, adatvédelem, közigazgatási bíróság témakörökkel. 2015-ben önálló kötete jelent meg *A politikai szabadságjogok korszakai Magyarországon 1945-től napjainkig* címmel a Gondolat Kiadó és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára kiadásában. 2016-ban önálló szerkesztője volt *Az állami és a felekezeti egyházjog alapjai* című egyetemi tankönyvnek, amit a Patrocinium Kiadó jelentetett meg.